

СЛОВО ЗБРОЯ

АНТОЛОГІЯ
ПОЕЗІЇ
ВИЗВОЛЬНОЇ
БОРОТЬБИ

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА
Бібліотека Українознавства
Том 29

СЛОВО | ЗБРОЯ

АНТОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ
ПРИСВЯЧЕНОЇ УПА
І РЕВОЛЮЦІЙНО-ВИЗВОЛЬНІЙ БОРОТЬБИ
1942 — 1967

Упорядник і автор біографічних даних
ЛЕОНІД ПОЛТАВА

Видання Товариства к. вояків УПА ім. ген.-хор. Романа Шухевича
— Т. Чупринки в США
Товариства к. вояків УПА в Канаді і Братства к. вояків УПА
ім. св. Юрія Переможця в Європі.
1968

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Основоположник українського історичного роману Пантелеймон Куліш так висловився про нерозривну єдність подій у житті людини, народу і всього людства: „Минуле пов'язане із сучасним органічно і нема в сучасному нічого, що не мало б свого коріння в минулому...”.

Полиньмо на крилах уяви в далеке і близьке минуле... Згадаймо про спільні збройні виступи наших князів у добу княжої Української Держави проти азійських напасників. Брязкіт цих княжих мечів через кілька століть перегукнувся з брязкотом козацьких шабель і ревом гармат славних гетьманів козацької державної України — Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Іван Мазепа. „Нехай вічна буде слава, же през шаблі маєм права!” — писав гетьман Іван Мазепа і приклад мазепинців надхнув славних Українських Січових Стрільців. А героїзм Усусусів засвітив смолоскипом Арміям Української Народної Республіки, соборним Арміям соборного і державного українського народу. Ті Армії вів Головний Отаман Симон Петлюра. З лона тих Армій вийшов один із видатних державників, полк. Євген Коновалець — творець Української Військової Організації, УВО, з якої постала нова сила української нації — революційна Організація Українських Націоналістів, що дійшла до вершин своєї могутності за керівництва Степана Бандери. Збройним раменем революційної ОУН стала створена нею Українська Повстанська Армія, що вела безприкладну боротьбу в обороні прав України за її місце під Божим сонцем, починаючи від 1942 року і — і не кінчаючи й нинішнім днем.

Завдяки боротьбі УПА витворився новий тип українця і, що ще головніше — новий спосіб мислення української людини. Ми в цій затяжній боротьбі стали нацією. Наша національно-державна свідомість зросла настільки, що навіть Сталінові довелося — ненавидячи Україну — задовольняти Україну бодай сповидно всілякими членствами в ОН, у ЮНЕСКО, блахманными не-українськими прапорами та так званими „гимнами”... У незакінченій боротьбі проти Московщини-Росії — Україна та інші поневолені нації ідуть послі-

довно до перемоги, внутрішньо вже перемагаючи ворога. Даремно Москва і в наші часи, в 1967 і 1968 рр., влаштовує показові суди в УССР, саджає до тюрем чи засилає в концентраційні табори молодих українських письменників, істориків, інтелектуалістів. Нікому не спинити всенароднього руху до незалежності, до державности України.

Черпаючи силу і надхнення з славного минулого, якраз співці-поети підсичують це полум'я всенароднього хотіння до боротьби за волю і державність. Бо поети, тісно пов'язані з своїм рідним народом, завжди були немов провісниками, голосами народньої совісти, потреб і вимог народу. Такими були Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, були й розстріляний окупантом Грицько Чупринка, Олекса Влизько та інші. Нова доба дала Україні нових поетів — з національним світоглядом. Майже всі вони, тоді ще молодь, використовуючи період другої світової війни та пізнішу свободу творчости в країнах вільного західного світу, з більшою чи меншою поетичною силою виявили те, чим жила Україна в наші часи, чого бажала, за що знову і знову розпочинала боротьбу.

Під час другої світової війни, першого року німецької окупації України, молодий поет із Харківщини Олекса Веретенченко, ніби перегукуючись із закарпатцем Іваном Ірлявським, віщував прийдешнє оформлення організованої збройної боротьби України проти загарбників; у той же час в іншій стороні України, на Волині, поет Герась Соколенко стверджував, що вже починають підноситися пожежі над Україною, пожежі народнього гніву проти займанців. Молодий поет Михайло Дяченко, що його доля занесла в той бурхливий час з степів до Станиславова, захоплювався, що вже „дзвінких стрепен мелодія залізна пливе на хвилях буревійних днів. Огнями світять чорні ночі грізно, грімких гармат співає лютий гнів”, і радісно запитував: „Кому цей спів? Кому цей гимн могутній? Кому борці привіт в майбутнє шлють?”

Того майбутнього не довелося довго чекати... У 1942 році на Поліссі, а потім на Волині постали перші бойові загони Української Повстанської Армії — перша збройна відповідь України її ворогам. Волею українського народу, з наказу Проводу революційної ОУН почала творитися на нашій Рідній Землі, окупованій землі, за яку бій звели дві великі імперіялістичні потуги — наша Армія. Вона творилася для того, щоб обороняти свій народ від зазіхань ворогів, щоб використати можливу нагоду й довершити поновне проголошення відновлення Української Державности. УПА була створена ще й для того, щоб заманіфестувати перед світом нашу третю силу — силу поневолених, але в душах — вільних народів. Врешті, УПА була створена і тому, що кожний її бій — гартував душу україн-

ського народу; кожна пролита в бою краплина крові — цементувала національну свідомість і національну рішучість українського народу, забезпечувала бій на майбутні роки, а при потребі — і сотні років. На віки вічні УПА стала для нас символом хоробрости, незломности, твердої волі та великої людської гідности.

Ще перед другою світовою війною почав формуватися тип українського письменника, поета, як діяча, що, відроджуючи в собі Шевченківський дух і традиції, свідомо скеровував свою творчість на допомогу рідному народові в його святій боротьбі за державність, а не рідко і сам збройно боровся за неї. Тодось Осьмачка, Юрій Клен, Євген Плужник, Грицько Чупринка та багато інших — по той бік, ставали майстрами українського слова, а це вже була боротьба з ворогом. По другий бік кордону з СРСР, на західноукраїнських землях і в вільних країнах Заходу, формувалися поетівісниківці. Один із них, лікар і письменник Юрій Липа ще в 1935 році запитував: „Чому найменший робітник, що носить цеглу, відповідає за її укладання? Чому найнижчий вартовий відповідає за свій відтинок фронту, а письменник, найвизначніший муж свого оточення й культури, має бути безвідповідальним?” Вірний цій великій відповідальності, як один із найвидатніших мужів свого оточення і української культури, Юрій Липа, виконуючи обов'язки лікаря УПА, своєю смертю засвідчив правдивість своїх тверджень.

В лавах УПА змагався інший письменник, один із організаторів УПА, новеліст з Винниччини, Йосип Позичанюк, в'язень московських і німецьких тюрем, який загинув у бою проти большевицького окупанта в 1945 році. Одначе, чи ми знаємо всіх мистців, письменників, публіцистів, які не лише дали великий вклад до скарбу української культури, а й віддали своє життя в боротьбі за неї, в боротьбі за Україну? Либонь, не знаємо. Тільки деякі імена мерехтять для нас з того великого сузір'я невідомих борців і творців, як зразки найбільшої посвяти й відповідальности. Це публіцист, сотник Петро Полтава, один із провідників УПА, член УГВР; це мистець-графік Ніл Хасевич, який склав свою голову в боротьбі з ворогом; це ніжна, талановита поетка-воjak Марта Гай; це член ОУН з 1930 року, поет Марко Боеслав, якого експресія творчого слова й полум'яна любов до України місцями нагадує нам Шевченка; це маловідомий українській суспільности поет і воjak одночасно — Н. Орелець з-над притоки Дніпра Орелі, який без вагання став під прапор ОУН, керованої Степаном Бандерою, і в 1947 році славно загинув у бої на т. зв. Закерзонні; це автор збірки поезій „Мої повстанські марші”, Петро Волош-Василенко-Гетьманець з Полтавщини, соборник і патріот-повстанець... Це врешті ті поети й стрільці УПА, що їх доля пощадила в боях і навіть вивела у вільний світ, на Захід — Павло Євтушенко, Іван Хміль та інші.

Але й ті українські поети, які волею чи неволею ще в 1940-ові роки й пізніше опинилися поза Батьківщиною, здебільшого на землях Німеччини та інших країн Європи, не були і не є байдужими до боротьби України за свої права. Більшість із них своєю творчістю довели, що не всі українські письменники за кордоном пішли шляхом „самокопирсання, псевдошукань, відриву від животворчого первня України”. Вони не виявили ні хитань, ні залицянь до московського ката, який висилає за кордон прекрасні українські танці, а проти України — висилає танки. Бо чи ж тема теперішньої боротьби українського народу, його найкращих представників — діячів культури й підпільних борців, чи тема недавніх великих боїв УПА — однієї з найгероїчніших армій світу — не варта мистецьких творів? Чи це, попри княжі дружини, мазепинські полки, Усусусів, армії Української Народної Республіки, стрільців Карпатської України, — не є одна з найсвітліших сторінок нашої історії? Чи може мистець не відгукнутися, якщо він має талант і сумління, якщо не пішов шляхами безбатченків, космополітів, низькопоклонників перед ворогом, перед чужими „культурами”?

Три упівські організації, які, для відзначення 25-річчя УПА, своїми заходами і зібраними засобами видають оцю збірку „СЛОВО І ЗБРОЯ” — антологію української поезії, присвяченої УПА і взагалі революційно-визвольній боротьбі України, як теж упорядник збірки і автор біографічних даних поет Леонід Полтава, — за словами старинних римлян — „добре прислужилися Батьківщині”. Ми з почуттям добре виконаного обов’язку передаємо до рук читачів цю антологію (хоч свідомі її нестач коли йдеться про мистецьку вартість деяких творів і повноту зібрання), бо знаємо, що кожний зможе знайти в ній для себе нову насагу до праці в користь воюючої, нескореної і незламної нашої Батьківщини.

З М І С Т

Від видавництва	5
ПЕРЕДВІСНИКИ СТВОРЕННЯ ЗБРОЙНОЇ СИЛИ НАЦІОНАЛЬНОЇ УКРАЇНИ (Твори, написані до до початку та під час 2-ої світової війни)	
Богдан Ігор АНТОНІЧ	
Батьківщина	11
Молитва	12
Крутянська пісня	13
Василь БАРКА	
В духовній каторзі	14
Новонароджені	15
Юрій БУРЯКІВЕЦЬ	
Спогад	17
Зустріч	18
Олекса ВЕРЕТЕНЧЕНКО	
Мати	19
Андрій ГАРАСЕВИЧ	
Київ	20
Святослав ГОРДИНСЬКИЙ	
До друзів	21
Полтава	22
Йосип ДУДКА	
Стяг	23
Народу син	24

Михайло ДЯЧЕНКО	
Дзвінких стрепен	25
Роман ЗАВАДОВИЧ	
Десь там весна	26
Іван ІРЛЯВСЬКИЙ	
Село	27
Столиця	28
Олесь КВІТНЕВИЙ	
Україні	29
Богдан КРАВЦІВ	
Мати	30
Тим, що в дорозі	31
Ярослав КУРДИДИК	
Баляда про вояцькі чоботи	32
Леонід ЛИМАН	
Вічне	35
Євген МАЛАНЮК	
Ісход	36
Собор	37
Вояки	39
Батьківщині	40
Молитва	41
Леонід МОСЕНДЗ	
Баляда про побратима	42
Сонет	46
Вічний корабель (уривок)	46
Олександр ОЛЕСЬ	
** (Ранок, ранок!)	48
Стріляйте	49
** (Міцно і солодко, кров'ю упившись)	49

Олег ОЛЬЖИЧ	
Рання молитва	50
Із поеми „Незнаному Воякові”	50
Тодось ОСЬМАЧКА	
Ідуть селяни	51
Василь ПАЧОВСЬКИЙ	
Огні мести	52
Гимн Безсмертної Батави (Марш УПА-Захід)	53
Леонід ПОЛТАВА	
Хвилі	54
Михайло ПРОНЧЕНКО	
Я пів землі пройшов	55
І де нас не було	56
Яр СЛАВУТИЧ	
** (Нами снили поліські пущі)	58
З поеми „Донька без імени”	59
Герась СОКОЛЕНКО	
На світанку	61
Матері	62
М. СТРУТИНСЬКИЙ	
Пісня про смерть	63
Олена ТЕЛІГА	
Відповідь	64
Поворот	64
Богдан ФЕДЧУК	
Доля	66
Родовід УПА	66
Ганна ЧЕРІНЬ	
Майбутній Україні	67

Володимир ЯНІВ

Пустинь південних цар 69

СЛОВО ПОЕТІВ-УПІВЦІВ

Марко БОЄСЛАВ

Збірка „Непокірні слова”

„На столі на сіні”

На столі на сіні 73

По Україні 74

Не плач, народе 75

Вставай, народе 76

„Поеми”

Хай путь спасенна вам свята 76

Галка 82

Марена 86

Бій на Лопаті 92

Замість епілогу 97

„Непокірні слова”

Замість передмови 98

І довелось 98

Голодний 99

Сучасним поетам 99

Передосінне 100

Не чужим, а таки рідним катам 100

Пісня куреня „Дзвони” 101

Марш „Чорного Лісу” 102

Передвечірне 103

Ранок 103

Могутній я 103

На спомин 104

Пісня 105

Братам з-над Дніпра 106

Партизанській Музі	107
Співають мотори	108
У жнива	108
Полудень	108
Червоному гадові	109
Дивлюся в голубінь	109
До сонця	110
Ніч	110
За кров святу	111
Готові будьте	111

„В хоробру путь”

В хоробру путь	112
За що?	112
14. X. 1941.	113
Ти	113
О, ні!	114
В завзятті	114
Марш Чорноліського Полку	115
Їх наказ	115
Чорноліські ватри	116
По вивозі	117
Слабодухам	117
Поетам наших днів	118
Минуле	118
Співай, поете!	118
Вже від'їхали мажі	119
Крути	119
Нині радости свято	119
О, клич же	120
Весняний вечір	120
В травневу ніч	121

Спомин	121
Повстанський Свят-Вечір	122
Гартовані болем	122
„Смерть генерала”	
Сл. п. генерал Дмитро Грицай-Перебийніс	123
Смерть генерала	124
„Вітчизна кличе”	
Україно моя	130
Дням	130
Мій усміху юний	131
Не солов'їні	131
Спинайся, душе	131
Зрадникам в альбом	132
„Мати”	
Мати	134
„Протест”	
Тривожний крик	142
В осінні дні	142
Не тріумфуй	143
Пересторога	143
Вислужникам Кремля	144
Раbam - миролюбцям	144
Критикам	145
Рано	145
Чого ж ви мовчите?	145
Щоб знали ви	146
Там, де краса	146
Яка іронія	147
Зневага	148
Розбійникам	148
Молодим	148

Один із епізодів	149
Ми	149
Відповідь	150
Покірним рабам	150
Великому Кобзареві	151
Своє у мене	151
Осінь	152
Кувати йду мечі	152
Милому синові Святославові	153
У криївці	153
У будні	154
Захід сонця	154
Епізод	154
Візія	155
Співаю крові	155
Йду нивами	156
Щасливий я	156
Над рікою	157
Особисте	157
Клекоче гнівно час	157
У повстанську ніч	158
Мій шлях	158
Мов луки дні	159
Заповіт борців	159
Вкраїна славою засвітить	159
По сході сонця	160
Я ще маленький був	160
Щоб знали ви	161
Прийми пісні мої	161
„Хай слава луна”	
Молитва повстанця	162
Гимн Народові-Героєві	163

Рейд відділу Яструба	165
Пісня про друга Миколу Н. — Вартового	168
Пісня про заграничний рейд куріня Прута	169
Пісня сотні Шума	171
Марта ГАЙ	
Не здобути нам волі чужими	172
Підпільна похідна	173
На постої	174
Петро ГЕТЬМАНЕЦЬ	
„Мої повстанські марші”	
На розпутьях хистких	176
Знову віють сніги	176
Большевикам	177
Ув устах моїх	178
Матері	178
За хмарами місяць	180
Києву	180
Пахне далеч	181
Карабін я закинув	182
Пригадую	183
В нас шлях один	184
Лист до поета	185
Відповіді	185
О, знаю сам	188
Після маршу заснув	188
Хочу карою Гонти	189
Як сьогодні	190
Уперед	191
Володимир Сосюрі	192
Пісня повстанців	195

Пісня — марш „Месників”	196
І знову вітер	197
Другові	198
Не може бути	198
Сніг рипить	199
Розхрістана поривами вітрів	199
Барабань, витанцьовуй	200
Хто сказав	201
О, годі, досить!	201
Серце пам'ятаю тепле	202
Так люблю	203
Нічний етюд	203
Павло ЄВТУШЕНКО	
Оксана	205
Юрій ЛИПА	
Святий Юрій	208
Сімнадцятий	208
З „Війни”	209
Епітафія	209
Бог і непримиримість	210
Тризуб	211
Н. ОРЕЛЕЦЬ	
Прощання	212
Іван ХМІЛЬ	
Тобі, Полісся	217
Посмертне	218
Степан ХРІН	
І згадую боїв річниці	220
Вневдовзі	221
Сотник Яструб	221

З ТВОРЧОСТИ БЕЗІМЕННИХ ПОЕТІВ-УПІВЦІВ

„З поезій повстанської боротьби”

Гимн поневолених народів Советського Союзу	223
На пам'ять Командирові Коникові	224
Ратай	225
Повстанські акорди	226
Пісня — марш „Месників”	227
Гучніш лунай, протесте!	228
І ще рік один	229
Не нас схилить ярму й сну!	230
Остання зима	230
Привіт палкий тобі, Рік Новий!	231
Ми вірні аж до смерти!	231
Голос духів	232
Я. В.: Ранок смерти	233
Про те, як Новий, 1946 рік, большевикам у руки попався, та як його визволили українські повстанці	236
Сталінська „демократія”	238

Повстанські колядки

Бог Предвічний	240
Нова радість стала	241
Бог ся раждає	242
Розвеселімся	242
Дивная новина	243
Різдвяне побажання	244

ВІРШІ, ПОЕМИ, ЗБІРКИ У ВИДАННЯХ КРАЙОВО- ГО ОСЕРЕДКУ ПРОПАГАНДИ УПА ТА ОУН У 1945-50 РР. НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ	245
---	-----

УКРАЇНСЬКІ ПОЕТИ ЗА КОРДОНОМ ПРО УПА,
ЇЇ ТВОРЦІВ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНУ
БОРОТЬБУ

Олесь БАБІЙ	
Повстанці	249
Богдан БОРА	
Моя доба	259
Моїм бойовим друзям	260
Микола ВЕРЕС	
Борцям - Героям	261
Безсмертя	262
Олекса ВЕРЕТЕНЧЕНКО	
Повстанці	265
ВОЛОДИМИР	
Баляда лісового шуму	269
Р. ВОЛОДИМИР	
Баляда про матір і трьох синів	273
Міра ГАРМАШ	
УПА	275
Зустріч	275
Василь ДУБИНА	
Повстанська пісня	276
Роман ЗАВАДОВИЧ	
Слово про вірний ліс	277
Ігор КАЛИНЕНКО	
Світлій пам'яті Степана Бандери	281
Оксана КИЯНКА	
Вірш про повстанців	282

Петро КІЗКО	
Чупринка	283
Над могилою Бандери	283
Юрій КЛЕН	
З епопеї „Попіл імперій”	285
Алла КОССОВСЬКА	
Полтавчанка	287
Пісня про Героїв	289
Михайло ЛАВРЕНКО	
Ми з вами!	291
Андрій ЛЕГІТ	
Подільська	292
Месник	293
Вадим ЛЕСИЧ	
Невідомому Воїнові	294
Ольга ЛУБСЬКА	
Із циклу „УПА”	
Воїнові УПА	296
Не стрінеш хреста	296
Легенда	297
Неминучість	297
(Запис І. Манила від Дм. Тереника):	
Пісня УПА	298
Дан МУР	
Чи чуєш гук	299
Бандері	300
УПА, інсценізація	301
Лариса МУРОВИЧ	
Героїням УПА	306
Зв'язкова	307

Богдан НИЖАНКІВСЬКИЙ	
Ти поляг, щоб не згоряючи, горіти	308
Іван ОВЕЧКО	
Смолоскип	309
Святослав ОЛЬШЕНКО-ВІЛЬХА	
Слово про Невідомого Стрільця	310
Леонід ПОЛТАВА	
Моя Україна	311
Монолог поета із п'єси „Недосяжні”	312
Поема про повстанську пісню	313
Олекса РАНЬ	
Кінь	317
Десна	318
Левко РОМЕН	
Гимн	319
Вояцький марш	319
Павло САВЧУК	
Сонет	321
Василь СИМОНЕНКО	
** („Стільки в тебе очей”)	322
Михайло СИТНИК	
Кобзар	324
Залізничний сторож (уривки з віршованої повісти)	325
Яр. СЛАВУТИЧ	
Прусак	335
Непокора	336
Олекса СТЕФАНОВИЧ	
Сокіл	338

Леся ХРАПЛИВА

Юрко Шухевич, син Романа	339
На Різдво українським повстанцям	340
Гуцулка	341

Ігор ШАНКОВСЬКИЙ

Стійковий	343
Шаблюк (уривок з поеми „Передодень зустрічей”)	344

Микола ЩЕРБАК

Гнів (з поеми „Шлях у вічність”)	348
Генерал Чупринка (уривок з поеми „Герої”)	349
Пісня повстанців (з поеми „Шлях у вічність”)	350
Світися, Києве!	350

ВІДОМОСТІ ПРО СПІВАВТОРІВ „АНТОЛОГІЇ”

Богдан Ігор АНТОНІЧ	355
Олесь БАБІЙ	356
Василь БАРКА	356
Богдан БОРА	357
Марко БОЄСЛАВ	357
Юрій БУРЯКІВЕЦЬ	358
Микола ВЕРЕС	358
Спільна знімка Яра СЛАВУТИЧА, Михайла СИТНИКА і Олекси ВЕРЕТЕНЧЕНКА	359
Олекса ВЕРЕТЕНЧЕНКО	360
Р. ВОЛОДИМИР (Д-р Роман Кухар)	360
ВОЛОДИМИР (Володимир ШАЯН)	361
Марта ГАЙ	361